

УДК 347.961

Леонід Єфіменко,
заслужений юрист України

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ

У статті автор приділяє увагу питанням, які постають при визначенні правової природи нотаріальної дії, звертається увага на місце нотаріальної дії у механізмі правового регулювання договірних відносин у цивільному праві.

Ключові слова: нотаріат, система права, юридичні факти, посвідчення договору.

Юридичний термін «нотаріальна дія» є чи не найбільш вживаним у актах законодавства, що регулюють діяльність нотаріату. Незважаючи на довготривале застосування цього терміна та значення у нотаріальній діяльності, законодавець не дає його визначення.

Перегляд чи запровадження нової нотаріальної дії має ґрунтуватися на єдиних методологічних засадах у даній сфері правового регулювання, в основу яких має бути покладене основне призначення нотаріату. Нотаріат, як зазначає професор Н. Ю. Рассказова, має сприяти досягненню двох основних цілей: стабільності обороту та захисту добросовісного учасника [1]. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про нотаріат» нотаріус посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення та вчиняє інші нотаріальні дії, визначені законом. Закріпивши у ч. 1 ст. 34 Закону «Про нотаріат» перелік нотаріальних дій, що вчиняють нотаріуси, законодавець ч. 2 цієї статті також передбачив можливість включення до законів інших нотаріальних дій. Проте, на практиці та у законах, які регулюють суспільні відносини у різних галузях права, ми зустрічаємо не лише неоднозначне вживання таких дій, як засвідчення та посвідчення, а навіть дії, суть яких викликає неоднозначне їх розуміння та ускладнення при їх вчиненні. Наприклад: нотаріальне посвідчення копій документів (ст. 267 Податкового кодексу України); нотаріальне оформлення об'єктів спадщини та спадкоємців (ст. 174 Податкового кодексу України); нотаріальне уповноваження платника податку (ст. 179 Податкового кодексу України); нотаріальне доручення (ст. 24¹ Кодексу законів про працю України) тощо. Така неоднозначність у розумінні правових понять, як зазначає відомий теоретик права Н. М. Оніщук, є послабленням гарантії міцного правопорядку, оскільки перед-

умовою свободи дій та рішень є не лише наявність, а й зрозумілість суб'єктивних прав та обов'язків [2].

Поняття «нотаріальна дія» є підпорядкованим за своїм обсягом поняттю «нотаріат». Тому складність встановлення правової природи нотаріальної дії проявляється у неоднозначності поглядів щодо місця нотаріату в системі права. Визначаючи місце нотаріату у системі права Російської Федерації, І. Г. Черемних обґрунтовує позицію, згідно з якою нотаріат, будучи інститутом громадянського суспільства, отримує основне своє правове регулювання на рівні конституційного права, а нотаріальне право є самостійним елементом правової системи, а саме комплексною галуззю права, яка має свій предмет, метод, принципи та джерела правового регулювання [3]. Розглядаючи питання щодо поняття, предмета та методу нотаріального права України, М. М. Дякович вважає нотаріальне право підгалуззю конституційного права [4]. Досліджуючи стан адміністративно-правового регулювання приватної нотаріальної діяльності в Україні Т. О. Коломоєць та К. І. Федорова не виключають, що з часом буде сформульований самостійний предмет та метод адміністративно-нотаріального права як підгалузі адміністративного права або самостійної галузі права [5].

Поширеними є погляди щодо визнання нотаріату інститутом цивільного процесуального права. Вважається, що у процесі становлення і розвитку сучасної системи органів цивільної юрисдикції (суду, господарського суду, нотаріату) склалася нова система цивілістичних процесуальних галузей, яка включає в себе нотаріальне процесуальне право, що регламентує процесуальну діяльність нотаріату [6]. У той самий час концепцією реформування органів нотаріату в Укра-

їні, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 24.12.2012 р. № 3290/5, передбачено внесення до класифікатора галузей права змін для виділення окремої галузі — нотаріального процесу.

Проаналізувавши певні підходи щодо місця нотаріату в системі права з позиції співвідношення цивільного права з інститутом нотаріату, професор Р. А. Майданник вказує, що правова природа нотаріату зумовлена особливостями законодавчо визначених повноважень нотаріусів, їх статусом і характером правовідносин, які виникають між ними та особами, на користь яких вчиняються нотаріальні дії [7]. У зв'язку з цим вчений вважає доцільним визнавати нотаріат правовим інститутом, покликаним забезпечити регулювання відносин щодо вчинення нотаріальних дій на притаманних цивільному праву засадах юридичної рівності і диспозитивності в межах визначених законом підстав та порядку вчинення нотаріальних дій [8].

Із закріпленням у ст. 6 Конституції України принципу розподілу влади постало питання перегляду галузевої належності нотаріату в системі права, що, у свою чергу, вимагає осмислення принципів, які безпосередньо визначатимуть загальні засади законодавства про нотаріат. Для вирішення цього завдання необхідно окреслити відносини, які мають регулюватись у цій сфері. Кваліфікаційна ознака поділу цих відносин закладена у ст. 92 Конституції України, яка встановлює, що виключно законами визначаються організація і діяльність нотаріату. Це дає підстави говорити про відносини, які виникають як у сфері організації, так і у сфері діяльності нотаріату.

Незважаючи на неоднозначність поглядів щодо місця нотаріату в системі права, їх об'єднує критерій, що характеризує основне призначення нотаріату. Як зазначає відомий нотаріатознавець професор Рольф Кніпер, метою включення державами інституту нотаріату в свої правові системи є підвищення надійності вчинення правочинів та зниження ступеня схильності до кризових явищ [9]. Предметом діяльності нотаріату у всьому світі є оборот приватних прав у широкому значенні [10]. До 90-х років XX ст. нотаріат традиційно включався до предмета цивільного процесуального права, а також до предмета цього права як навчальної дисципліни. Це можна пояснити тим,

що у певні періоди нотаріат був підконтрольним судам. Разом із цим, регулювання відносин у сфері цивільного обороту історично було предметом цивільного законодавства. Підтвердженням цьому є норми, викладені у Зводі законів цивільних Російської імперії, зокрема у томі X, які спрямовані на регулювання порядку укріплення прав на майно. Статтею 707 даного акта встановлювалося, що «укрепление прав на имущество производится ... крепостными, нотариальными, явочными или домашними актами», а ст. 708 передбачалося, що «порядок совершения и засвидетельствования актов определяется Положением о Нотариальной Части и правилами, ниже сего изложенными». Звід законів цивільних включає у себе також норми (статті 1417—1428), які визначали обряд, тобто порядок вчинення купчих кріпостей.

На сьогоднішній день діяльність нотаріату спрямована на регулювання цивільних правовідносин, функції нотаріату спрямовані на укріплення правового становища учасників цивільних правовідносин і нотаріат є тим органом, який забезпечує стабілізацію цивільного обороту найбільш значущих об'єктів цивільних прав [11]. Розкриваючи місце і роль цивільного права у національних юридичних системах, відомий теоретик права професор С. С. Алексеев не випадково вказав на обставини, які визначають цивільне право базовою, фундаментальною галуззю відчленованих від нього таких великих підрозділів, як трудове, сімейне, земельне право, «транспортні» галузі тощо. Вчений стверджує, що утворення великих підрозділів завдяки їх відчленуванню від цивільного права, які набули статусу самостійних галузей, не впливає на зміст та обсяг «материнського тіла» — цивільного права як такого. Нормативні засади і механізми, із яких виростили нові галузі права, залишаються у сфері цивільно-правового регулювання. Не перераховуючи всіх обставин, які наводить вчений, при обґрунтуванні даного питання, можна сказати, що основоположним є те, що «який би специфічний юридичний матеріал, у тому числі публічно-правового значення, не нарощувався на подібні «материнські» основи (на якомусь етапі такого нарощування всьому комплексу норм надається вид самостійної галузі), ці основи не полишають цивільне право», а навпаки, «у сфері своїх специфічних відносин напряду впроваджують ті пра-

вові засади, які характерні для інших галузей, у даному випадку — для цивільного права» [12]. Важко не погодитися з позицією, яку висловлює О. В. Романовська, що нотаріальна діяльність невіддільна від здійснення прав учасників майнового обороту і її правова регламентація допустима лише із тих джерел, що й цивільне законодавство [13]. У зв'язку з цим логічно розвивається висновок про необхідність поширення загальних засад цивільного законодавства, закріплених у ст. 3 ЦК України (правда, з певною пересторогою, тому що нотаріат виконує поряд з іншими публічно-правову функцію, а саме забезпечення юридичної безпеки як у суспільстві в цілому, так і на рівні цивільного обороту у взаємовідносинах між сторонами різноманітних відносин [14]), на регулювання відносин, що виникають у сфері діяльності нотаріату, та їх урахування при регулюванні відносин у сфері організації нотаріату.

У спеціальній науковій та навчальній літературі, присвяченій нотаріату, також відсутня єдність і щодо теоретичного визначення поняття «нотаріальна дія». Зокрема нотаріальною дією вважається посвідчення безспірних прав та фактів, що мають юридичне значення, а також вчинення інших дій, спрямованих на позасудову охорону прав та інтересів осіб, що належать до повноважень нотаріальних органів [15], і є засобом охорони прав і законних інтересів осіб, що звернулися до нотаріуса [16]. Таке визначення базується на узагальненні норм, приписи яких характеризують нотаріальну дію як складову нотаріату.

Російський вчений, професор В. В. Ярков нотаріальну дію розуміє як результат нотаріальної діяльності, який проявляється як у динамічному аспекті (процедура вчинення нотаріальної дії), так і у статичному (безпосередньо кінцевий результат діяльності при вчиненні нотаріальної дії) [17]. В подальших своїх дослідженнях розвиваючи даний підхід, вчений запропонував розглядати нотаріальну дію як зміст процедури нотаріальної діяльності (накопичення юридичних фактів у фактичному складі) і, безпосередньо, як результат нотаріального провадження — юридичний факт [18]. Інші російські дослідники, зокрема Г. Г. Черемних та І. Г. Черемних убачають недоцільним виокремлення процедури вчинення нотаріальної дії та її результату. Обґрунтування такої позиції зво-

диться до того, що результат нотаріальної дії як юридичний факт є невід'ємним етапом, котрий логічно завершує процедуру нотаріальної дії. На їх думку, нотаріальна дія є сукупністю процедури нотаріальної дії та її результату [19]. Підтримуючи ідею визнання нотаріальної дії як юридичного факту у цивільному праві, І. О. Косарева у дисертаційному дослідженні, присвяченому встановленню ролі нотаріальних дій у цивільно-правовому регулюванні, дійшла висновку, що нотаріальна дія являє собою юридичний акт уповноваженої державою особи — нотаріуса, який спрямований на встановлення, зміну, припинення, підтвердження, гарантування законності цивільних правовідносин, сприяння здійсненню суб'єктивних прав [20].

Варто також вказати на підхід щодо розуміння нотаріальної дії у теорії нотаріального процесу. Його суть зводиться до того, що нотаріальна дія є окремою дією нотаріуса, визначається окремим змістом і є складовою частиною нотаріального провадження або процесу оформлення провадження [21]. Зазначимо, що у теорії нотаріального процесу нотаріальні провадження, в основу класифікації яких покладено критерій правового змісту і мети нотаріального провадження, за назвою співпадають із назвою встановлених у законі нотаріальних дій [22]. Тобто, в окремих випадках має місце ототожнення нотаріальної дії та нотаріального провадження.

Правову природу нотаріальної дії можна дослідити виходячи із її значення у механізмі регулювання цивільних відносин.

Нормативна урегульованість цивільних суспільних відносин, як стверджує С. О. Погрібний, досягається не тільки і не стільки завдяки існуванню самої норми цивільного права, скільки шляхом функціонування певної інструментальної системи, яка втілює цю норму в життя, перетворює її зі сфери належного (мета правового регулювання, втілена в нормах) у сферу суцього (відповідність суспільних відносин вимогам норми) [23]. Нотаріальна дія має своє правове значення, в результаті її вчинення відбувається трансформація абстрактних правових норм у конкретні права і обов'язки учасників цивільних відносин.

Основним елементом і нормативною основою механізму правового регулювання цивільних відносин при вчиненні нотаріальної дії є норми цивільного права.

Ними встановлюються об'єкти, на які спрямована нотаріальна дія, визначається коло суб'єктів, задіяних до вчинення нотаріальної дії, та зміст (правило) їхньої поведінки, характер зв'язку між суб'єктами, послідовність дій, спрямованих на вчинення нотаріальної дії тощо. Незважаючи на відсутність законодавчого визначення нотаріальної дії, її юридичний зміст та спрямованість знаходять своє відображення і закріплення у приписах норм, що характеризують таку дію, зокрема у Законі України «Про нотаріат».

По-перше, Закон (ст. 1) визначає організаційну структуру нотаріату, а саме систему органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок вчиняти нотаріальні дії. Така структура включає в себе нотаріусів, а у випадках, передбачених законодавством — уповноважених на це посадових осіб органів місцевого самоврядування, консульські установи України, дипломатичні представництва України та інші особи). Закон також встановив права та обов'язки нотаріусів (статті 4—5).

По-друге, через обов'язок нотаріату закон вказує на кваліфікуючі ознаки нотаріальних дій, а саме посвідчення прав, а також фактів, що мають юридичне значення, та вчинення інших нотаріальних дій з метою надання їм юридичної вірогідності.

По-третє, закон визначає види нотаріальних дій.

По-четверте, закон визначає порядок вчинення нотаріальних дій (як загальний, так і спеціальний).

Законом України «Про нотаріат» (зокрема ст. 39, нормами глав 4—17 розд. III), визначається порядок вчинення нотаріальних дій — послідовність дій, завершення яких формалізується прийняттям акта, що підтверджує вчинення нотаріальної дії, засоби та способи, за допомогою яких вчиняється нотаріальна дія. В даному випадку дія спрямована безпосередньо на порядок вчинення нотаріальної дії, а не на правові наслідки вчиненої нотаріальної дії.

Вчинення нотаріальної дії, як різновиду юридичної дії, провадиться не лише задля отримання певного результату — надання правам, фактам, іншим діям юридичної вірогідності, а й для досягнення певної мети. Юридично такий результат існує не абстрактно. Наприклад, відповідно до статей 9, 19 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» ре-

страція прав здійснюється лише після вчинення у передбачених законами випадках певних нотаріальних дій.

Місце нотаріальної дії у механізмі регулювання цивільних відносин можна прослідкувати на прикладі такої дії, як посвідчення договору. Основним елементом і нормативною основою механізму правового регулювання договірних відносин є норми цивільного права. Виходячи із системного зв'язку норм, викладених у ст. 11 (Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків), ст. 209 (Нотаріальне посвідчення правочину), статтях 219—220 (Правові наслідки недодержання вимог закону про нотаріальне посвідчення одностороннього правочину та договору), ст. 509 (Поняття зобов'язання та підстави його виникнення) ЦК України, певні зобов'язання виникають за умови, що правочин буде нотаріально посвідченим.

Правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну, припинення цивільних прав та обов'язків, або волевиявлення, спрямоване на досягнення правового результату. Право впливає на поведінку та діяльність особи не безпосередньо, а через свідомість та волю цієї особи. У правочині, як зазначає професор Д. В. Боброва, виявляється воля його учасників, яка має пізнаватися іншими особами, а тому повинна бути виражена зовні [24]. Реалізація повноважень нотаріуса має бути спрямована на попередження правових конфліктів. Приведення до єдиного знаменника різних інтересів, як індивідуальних, так і публічних, — про що зазначають Б. М. Гонгало, Т. І. Зайцева, І. Г. Медведєв, В. В. Ярков у своїх пропозиціях до проекту Федерального закону «Про організацію та діяльність нотаріату у Російській Федерації», ще на стадії формування волі є природною роллю нотаріуса у цивільному обороті. Загальновідомо, що зовнішнім проявом волі є дія. Посвідчуючи правочин, як цього вимагають приписи ст. 44 Закону України «Про нотаріат», нотаріус має визначити обсяг цивільної дієздатності фізичних осіб, цивільної правоздатності та дієздатності юридичних осіб, які беруть участь у вчиненні нотаріальної дії, та встановити дійсні наміри сторін щодо такого правочину. Нотаріус зобов'язаний виконати й інші дії, спрямовані на реалізацію вимог, додержання яких є необхідним для чинності правочину (ст. 203 ЦК України), в тому числі має впевнитись у однаковому розумінні сторонами значення умов пра-

вочину та його правових наслідків для кожної із сторін. Це також впливає зі статей 219 та 220 ЦК України, якими встановлено, що у разі недодержання вимоги закону про нотаріальне посвідчення правочину такий правочин є нікчемним.

Не менш важливе місце у механізмі правового регулювання договірних відносин посідають юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини, з якими закон пов'язує виникнення, зміну чи припинення правовідносин. Дослідженню юридичних фактів приділяється прискіплива увага і збагачення цього поняття постійно здійснювалось та здійснюється, в тому числі завдяки розвитку цивільно-правових ідей. Поняття «юридичний факт», як зазначається у правничій літературі, ввів у науковий обіг засновник історичної школи права німецький правознавець Фрідріх Карл фон Савіньї, який у роботі «Система сучасного римського права» зазначав: «Я вважаю події, що породжують виникнення чи завершення правовідносин, юридичними фактами» [25]. Також вважається, що до Савіньї юридичний факт іменувався як вольовий акт, що закріплює суть суб'єктивного права [26]. Цивільні правовідносини виникають, змінюються та припиняються як на основі конкретно виражених юридичних фактів, так і на основі юридичного складу — сукупності юридичних фактів, що виникають у певній послідовності.

Нотаріальна дія виникає за умови існування нормативного (норма права також є юридичним фактом) чи індивідуального юридичного факту. Ініціатором нотаріальної дії при укладенні договору виступають правоволодільці, які самостійно приймають рішення про вступ у відносини щодо вчинення певної нотаріальної дії, вони вправі на будь-якій стадії укладення договору відмовитися від вчинення такої дії, адже саме від них (від їхньої волі) залежить надання певним відносинам юридичної сили. Тобто в основі вчинення нотаріальної дії лежить волевиявлення сторін. Нотаріус, зважаючи на його дуалістичну природу, не вправі змінити волевиявлення сторін. Нотаріальне посвідчення договору не є втручанням нотаріуса у прийняті сторонами рішення щодо умов договору. Його діяльність спрямована на закріплення суб'єктивних цивільних прав та обов'язків. Нотаріус, вчиняючи нотаріальну дію, як це передбачено ст. 5 Закону України

«Про нотаріат», зобов'язаний роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваної нотаріальної дії. Це також впливає і із приписів статей 13 та 14 ЦК України, відповідно до яких цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства, і така особа не може бути примушена до дій, вчинення яких не є обов'язковим для неї. Шляхом вчинення нотаріальної дії посвідчуються лише ті факти, у дійсності яких впевнений безпосередньо нотаріус, та які не суперечать закону.

Вчинена нотаріусом нотаріальна дія — посвідчення договору, а не проставлення посвідчувального напису, як складової нотаріальної дії, вважається юридичним фактом, оскільки породжує певні юридичні наслідки. Так, відповідно до ст. 640 ЦК України договір, що підлягає нотаріальному посвідченню, є укладеним з дня такого посвідчення, та у свою чергу, виходячи із приписів статей 11 та 509 ЦК України, є підставою виникнення цивільних прав та обов'язків. Завдяки сукупності матеріалізованих, тобто втілених у життя таких фактів, як внесення пропозиції щодо укладення договору (оферта) (ст. 641), прийняття пропозиції щодо укладення договору (акцепт) (ст. 642), виконання інших передбачених законодавством формалізованих дій щодо укладення договору та його нотаріального посвідчення шляхом вчинення посвідчувального напису забезпечується утворення нових суб'єктивних прав та обов'язків, існування та рух права, реальний зв'язок між нормою права і конкретним цивільним правовідношенням [27], яке породжується договором. Наведений аналіз логічно наводить на висновок, що вчинений в установленому порядку на тексті договору посвідчувальний напис, як нотаріальний акт, є актом застосування норм цивільного права у механізмі правового регулювання договірних відносин. По суті посвідчувальний напис є правовою формою фіксації права. Доказом вчинення нотаріальної дії, як це випливає зі ст. 52 Закону України «Про нотаріат», є запис нотаріуса у реєстрі вчинених нотаріальних дій. За своїм призначенням нотаріальний акт повинен визнаватись всіма особами до того часу, поки він не буде відмінений у судовому порядку, адже держава делегувала саме нотаріусу, як гаранту правової безпеки у сфері цивільного обороту, повноваження

щодо посвідчення юридичних фактів з метою надання їм вірогідності. Завдяки нотаріальному посвідченню правочину шляхом вчинення посвідчувального напису персоніфікуються визначені законодавством загальні права та обов'язки.

У цьому плані на доктринальному рівні заслуговує на увагу позиція професора Н. Ю. Рассказової, яка дослідила нотаріальну форму правочину з позиції російського цивільного права [28]. На її погляд, посвідчення правочину — це посвідчення факту, а нотаріальна форма правочину, незважаючи на те, що вона є результатом нотаріального процесу, виражає певний етап у розвитку матеріальних відносин, їх статистику і повинна підтверджуватись знаком, який легко розпізнається сторонами та третіми особами. Отже, нотаріус шляхом вчинення на документі, на якому викладено текст договору, посвідчувального напису фіксує факт того, що сторони договору, по-перше, підтвердили в присутності нотаріуса своє волевиявлення стосовно певних обставин (дій) з метою надання їм юридичної вірогідності і, по-друге, те, що сторонами договору дотримано всіх вимог, додержання яких є необхідним для чинності договору.

Виходячи з наведеного нотаріальним посвідченням договору, як різновидом нотаріальної дії, можна вважати знакове підтвердження нотаріусом у формі вчи-

нення на документі, в якому викладено текст договору, посвідчувального напису юридично оформлених зовнішніх проявів волі осіб та їх правомірних дій, на підставі яких можуть виникати відповідні права та обов'язки.

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що правова природа нотаріальної дії має впливати із юридичної сутності інституту нотаріату, а тому за своїм обсягом підпорядкована поняттю «нотаріат». Водночас, оскільки нотаріат є інструментом, завдяки якому втілюються у життя норми матеріального (цивільного) права, правова природа нотаріальної дії визначаються також її місцем у механізмі правового регулювання цивільних, зокрема договірних, відносин.

Наведене дає підстави стверджувати, що нотаріальна дія є інструментом правової безпеки у сфері цивільного обороту, який реалізується через посвідчення юридичних фактів з метою надання їм вірогідності, а отже, юридичної безсумнівності цивільних прав та обов'язків, що виникають з юридичних фактів, посвідчених нотаріусом.

У зв'язку з цим нотаріальна дія за своєю правовою природою є поняттям сфери цивільного права, невідривно пов'язаним із здійсненням прав учасників цивільно-правового обороту, завдяки чому здійснюється урегульованість цивільних суспільних відносин.

ПРИМІТКИ

1. «Круглый стол»: «Современное состояние нотариата в Российской Федерации и проблемы его реформирования»: круглый стол // Нотариальный вестник. — 2010. — № 4 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://old.notariat.ru/press_3416_23.aspx.htm.
2. Оніщук Н. М. Проблеми ефективності законодавства та сучасний розвиток / Н. М. Оніщук // Віче [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/607/>.
3. Черемных И. Г. Нотариат и нотариальное право России: учеб. пособ. / И. Г. Черемных; под ред. Г. Г. Черемных. — М.: ЭКСМО, 2007. — С. 105, 107.
4. Дякович М. М. Нотаріальне право України: навч. посіб. / М. М. Дякович. — К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. — С. 25.
5. Коломоець Т. О. Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності в Україні: монографія / Т. О. Коломоець, К. І. Федорова. — К.: Істина, 2008. — С. 37.
6. Комаров В. В. Нотаріат в Україні: підручник / В. В. Комаров, В. В. Баранкова. — Х.: Право, 2012. — С. 47—48.
7. Майданик Р. А. Цивільне право. Загальна частина / Р. А. Майданик. — К.: Алерта, 2012. — Т.1. Вступ у цивільне право. — С. 241—242.
8. Там само. — С. 244.
9. Книпер Рольф. Экономический анализ нотариата / Рольф Книпер; Германский фонд международного правового сотрудничества. — С. 3.
10. Москаленко И. В. Нотариат: модель юрисдикции. Превентивный правоохранительный механизм реализации гражданского (частного) права: монография / И. В. Москаленко. — М.: ФРПК, 2007. — С. 15.

11. Завялов А. А. Стратегия развития нотариата как института, обеспечивающего защиту прав граждан, в системе других юридических институтов / А. А. Завялов, И. Г. Медведев, Л. В. Усович // Закон. — 2010. — № 7. — С. 177—181.
12. Алексеев С. С. Линия права / С. С. Алексеев. — М. : Статут, 2006. — С. 161, 164—165.
13. Романовская О. В. О понятии нотариата / О. В. Романовская // Журнал российского права. — 2009. — № 1. — С. 148.
14. Ярков В. В. Нотариат и нотариальное право России: выбор модели развития : сб. матер. и ст. к 10-летию центра нотариальных исследований / В. В. Ярков. — М., 2012. — С. 17.
15. Сміян Л. С. Нотаріат в Україні : навч. посіб. / Л. С. Сміян, Ю. В. Нікітін, П. Г. Хоменко ; за ред. Ю. В. Нікітіна. — К. : КНТ, 208. — С. 101.
16. Щербачева Л. В. Нотариат : учеб. пособ. для студ. вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция» / Л. В. Щербачева ; под ред. Н. А. Волковой, Л. В. Щербачевой. — М. : ЮНИТИ-ДАНА ; Закон и право, 2009. — С. 97.
17. Крашенников П. В. Настольная книга нотариуса [Электронный ресурс] / П. В. Крашенников, Т. И. Зайцева, Б. М. Гонгало [та ін.]. — Режим доступа : <http://fictionbook.ru>.
18. Ярков В. В. Знач. праця. — С. 15—16.
19. Черемных И. Г. Знач. праця. — С. 203—204.
20. Косарева И. А. Роль нотариальных действий в гражданско-правовом регулировании : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / И. А. Косарева. — Хабаровск, 2004.
21. Фурса С. Я. Нотаріальний процес: Теоретичні основи / С. Я. Фурса. — К. : Істина, 2002. — С. 120.
22. Теорія нотаріального процесу : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. С. Я. Фурси. — К. : Алерта ; Центр учбової літератури, 2012. — С. 327—330.
23. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України : монографія / С. О. Погрібний. — К. : Правова єдність, 2009. — С. 37.
24. Цивільне право України : підручник : у 2 кн. / О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт [та ін.] ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. — К. : Юрінком Інтер, 2002. — Кн. 1. — 720 с.
25. Миннебаев Р. Х. К вопросу о понятии юридических фактов [Электронный ресурс] / Р. Х. Миннебаев. — Режим доступа : <http://justicemaker.ru/view-rticle.php?id=26&art=2094>.
26. Зинченко С. А. Юридические факты в механизме правового регулирования / С. А. Зинченко. — М. : Волтерс Клувер, 2007. — С. 16.
27. Чувакова А. М. Юридические факты, фактические составы и их дефекты : монография / А. М. Чувакова. — О. : Фенікс, 2009. — С. 16.
28. Арчугова Е. А. Нотариальное удостоверение сделок / Е. А. Арчугова, Н. Ю. Рассказова, М. З. Шварц. — М. : ФРПК, 2012. — С. 8, 42.

Ефименко Леонид. Особенности правовой природы нотариальных действий.

В статье автор анализирует вопросы, которые возникают при определении правовой природы нотариального действия, обращает внимание на место нотариального действия в механизме правового регулирования договорных отношений в гражданском праве.

Ключевые слова: нотариат, система права, юридические факты, удостоверение сделки.

Yefimenko Leonid. Features of legal nature of notariat actions.

Considered the issues of definition of the legal nature of notariat actions, attention drawn to the place of notariat action in the mechanism of legal regulations of contractual relations in civil law.

Key words: notariat, system of rule of law, legal facts, certification of contract.